

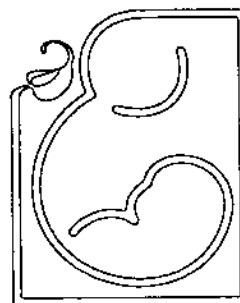
بسته خدمتی

مراقبت آغوشی مادر و نوزاد

Kangaroo Mother Care
(KMC)

www.ketab.ir

اداره سلامت نوزادان
دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

سرشناسه	وکیلان، روشنگر، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	بسته خدمتی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد = Kangaroo Mother Care / پدیدآورنده روشنگر وکیلان، محمد حیدرزاده و همکاران؛ [به سفارش] اداره سلامت نوزادان، دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. تهران: شرکت ایده پردازان فن و هنر، ۱۳۹۱.
مشخصات نشر	۱۴۴ص: مصور(رنگی)، جدول(بخشی رنگی). ۲۲ x ۲۹ س.م.
مشخصات ظاهری	۹۰۰۰۰ ریال ۷-۳۶-۲۵۵۹-۹۶۴-۹۷۸.
شابک	
وضعیت فهرست نویسی: فیا	
موضوع	نوزاد نارس -- پرستاری و مراقبت
موضوع	نوزاد نارس -- مراقبت های پزشکی
شناسه افزوده	حیدرزاده، محمد، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	ایران. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. دفتر سلامت خانواده و جمعیت. اداره سلامت نوزادان
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ RJ۲۵۰/۹۰۱
رده بندی دیویی	۶۱۸/۹۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۶۱۵۹۸
تاریخ درخواست	۱۳۹۱/۰۲/۱۳
تاریخ پاسخگویی	۱۳۹۱/۰۲/۱۷
کد پی گیری	۲۷۶۰۳۵۵

عنوان کتاب: بسته خدمتی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد
پدیدآورنده: روشنگر وکیلان، دکتر محمد حیدرزاده و همکاران
ویراستار: دکتر عباس حبیب الهی، نشرین رشیدی جزینی
ناشر: شرکت ایده پردازان فن و هنر
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
تاریخ انتشار: تابستان ۱۳۹۱
نوبت چاپ: اول
بها: ۹۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-964-2559-36-7

شابک: ۷-۳۶-۲۵۵۹-۹۶۴-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می باشد.

تیمیه کننده گان مجموعه
مسئول طراحی و اجرا (به ترتیب حروف الفبا):

- افجه‌ای، سیدابوالفضل، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی شهیدبهشتی
- راوری، محمود، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی اراک
- حیدرزاده، محمد، فوق تخصص نوزادان، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- وکیلان، روشنگر، کارشناس ارشد مامایی، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

اعضای گروه طراحی و اجرا:

- مطلق، محمد اسماعیل، متخصص کودکان، دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- حبیب‌الهی، عباس، متخصص کودکان، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- جعفری پردستی، حاجیه، کارشناس ارشد مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- رشیدی جزنی، نسرین، کارشناس مامایی، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- ارشاد منش، ماشاءالله، پزشک عمومی، سازمان تأمین اجتماعی تبریز
- اکرمی، فروزان، کارشناس ارشد مامایی، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- خزاعی، سهیلا، فوق تخصص عفونی کودکان، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- زرکش، محمدرضا، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی تهران
- بشارتی، امیرعباس، متخصص کودکان، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- شاه‌حسینی، پیمان، متخصص کودکان، اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

برنامه اجرایی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد توسط جمعی از اساتید محترم عضو هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی و کارشناسان واحدهای بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های کشور به روش بحث گروهی متمرکز و نظر سنجی کتبی، نهایی و مورد تأیید قرار گرفت. اسامی به ترتیب حروف الفبا:

آرامش، محمد رضا، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

اقتصاد، مهدی، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

استیفایی، سهیلا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کردستان

بابایی، فرح، کارشناس ارشد مامایی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

بسکابادی، حسن، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی مشهد

براهنی، نسرين، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی تبریز

برکاتی، حامد، متخصص کودکان، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

بهمنش، شیوا، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه

پارسا، پرینا، دکترای بهداشت مادر و کودک، دانشگاه علوم پزشکی همدان

پروینی، بی‌بی زهرا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی مشهد

پودینه، پروین، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

تمیمی پور، سعیده، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

تیشه زن، فریبا، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

جوانمردی، زهرا، کارشناس ارشد مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

حبیبی، مینا، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان

حق پرست، مهران، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

خنفری، نادیا، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

دلاور، بهرام، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی تهران

دستفان، فاطمه، کارشناس ارشد مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد

دهدشتیان، مسعود، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

ذوالقدری، افسانه، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی همدان

رئیزی فرد، بهجت، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

رئیسیان، شاهرخ، جراح فک و صورت، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

رحیمی، رویا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

رضوان، گوهر، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان
سعدوندیان، سوسن، کارشناس ارشد تغذیه، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
صابری، مریم، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
شاهی زاده، صحیفه، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
صیدی، معصومه، کارشناس ارشد پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی مشهد
ضیایی، طاهره، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
عبدلی، اقدس، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان
عطایان، رقیه، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی تبریز
علایی، شهناز، پزشک عمومی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
عامری، زهرا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کرمان
عبا باف، صغری، کارشناس ارشد بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
عبا باف، مهران، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
عبدشاهی، مریم، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
عسگرای، زهرا، کارشناس بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
فرج زاده، صدیقه، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی زنجان
فرخی پور، پرسا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
فرود نیا، شهره، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان
فطوریچی، مژگان، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
کاشفی مهر، سیامک، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز
کاظمی، سکینه بیگم، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گلستان
کنعانی، ناهید، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی کردستان
کیانی، داوود، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
کیانی، مژگان، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
گودرزی، فاطمه، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شاهد
گیوری، اعظم، کارشناس ارشد پرستاری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
مجیدی، منیژه، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی همدان
محمدپور، بهجت، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز

محمودیان، نسرين، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
مخدوم، فرخنده، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
مرادی، نرگس، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
مرتضوی، مازیار، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
مرزبان، اصغر، فوق تخصص نوزادان، دانشگاه علوم پزشکی زنجان
مرعشی، اورانوس، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
مقدم، ندا، متخصص کودکان، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
ممینی، لیدا، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
موسایی، سهیلا، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اهواز
میرزا پور، پگاه، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه
مومنی فراهانی، فاطمه، کارشناس پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
والافر، شهرزاد، کارشناس مامایی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
وثوقی نیری، ژاله، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
هادی پورجهرمی، لیلا، کارشناس ارشد مامایی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
هرمزی، فرحناز، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان
همتی، افسانه، کارشناس مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان

فهرست

مقدمه	۱۱
فصل ۱: راهنمای بالینی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد	۲۱
فصل ۲: فضای فیزیکی، تجهیزات و امکانات رفاهی	۵۱
فصل ۳: برنامه آموزش مراقبت آغوشی مادر و نوزاد	۵۷
فصل ۴: ساز و کار اجرایی	۶۵
فصل ۵: پایش و ارزشیابی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد	۷۷
منابع	۹۵
ضمائم	۹۹
عکس‌ها	۱۲۷

مقدمه:

همه ساله حدود ۲۰ میلیون نوزاد با وزن پایین (LBW)، متولد می‌شوند که اکثر آنها (۹۶/۵٪) مربوط به کشورهای در حال توسعه است. LBW و تولد نوزاد نارس به میزان قابل توجهی با مرگ و میر نوزادان ارتباط دارد.

مراقبت از چنین نوزادانی، باری سنگین بر سیستم‌های اجتماعی و بهداشتی جامعه است و از آنجا که دلایل و عوامل تولد نوزاد نارس عمدتاً ناشناخته است و مداخله‌های مؤثر در این زمینه محدود می‌باشد. به علاوه فن آوری پیشرفته در این زمینه (به عنوان مثال انکوباتور)، یا در دسترس نیست و یا به دلیل کمبود کارکنان ماهر از آن استفاده درست نمی‌شود. ضمن اینکه انکوباتورها غالباً به طور غیر ضروری، نوزادان را از مادرشان جدا و آنها را از تماس پوست به پوست محروم می‌کنند، لذا مراقبت آغوشی مادر و نوزاد (KMC) که در آن نوزاد در تماس پوستی با مادر مراقبت می‌شود به عنوان جایگزینی مناسب برای مراقبت انکوباتوری از نوزادان نارس که بر مشکلات اولیه فائق آمده‌اند، معرفی شد. پس از آن با مطالعات بیشتر، کاربرد KMC فراتر از یک جایگزین و به عنوان روش مؤثری برای برآوردن نیازهای نوزاد به گرما، تغذیه با شیر مادر، محافظت از عفونت، بالا رفتن انگیزه مراقبت، ایمنی بیشتر، رابطه انسانی مناسب‌تر، عطفوت و آرامش بیشتر بیان گردید.

شواهد و سوابق موجود در مطالعات، شاخص‌های اثربخشی KMC را، کاهش مرگ و میر، بیماری، عوارض و تقویت تغذیه با شیر مادر، رشد و حفظ حرارت نوزاد و بهبود سایر پارامترهای فیزیولوژیک معرفی می‌کنند. براساس مطالعات انجام شده به نظر می‌رسد KMC و تماس پوستی برای تغذیه با شیر مادر سودمند باشد. در مورد رشد نوزاد نیز، تحقیقات حاکی از آن هستند که با نوزادان تحت KMC از رشد بهتری برخوردار بوده‌اند یا تفاوت قابل توجهی با گروه کنترل نداشته‌اند. در مورد کنترل حرارت نیز، مطالعات نشان دادند که نوزادان تحت KMC از کنترل مؤثرتری برخوردار بودند و KMC با کاهش خطر هیپوترمی همراه بوده است. ضمن اینکه وضعیت متابولیسم از جمله ضربان قلبی و تنفسی، مصرف اکسیژن، گلوکز خون، الگوهای خواب و رفتارهای مشاهده شده در نوزادان LBW که به روش KMC نگه داشته شده بودند، وضعیتی مشابه یا بهتر از وضعیت نوزادان جدا شده از مادرشان را نشان دادند.

گزارش‌ها نشان می‌دهند در روش KMC، فشار روحی، استرس و عذاب وجدان مادران

کمتر از روش مرسوم بوده و مادران تماس پوستی را ترجیح می‌دهند. در کشورهای پردرآمد، مادران احساس اعتماد به نفس بیشتر، عزت نفس بالاتر و احساس رضایت‌مندی و توانمندی خود را از اینکه می‌توانند کار مثبتی برای نوزاد نارس‌شان انجام دهند، ابراز کرده‌اند. به علاوه کودکانی که در دوره نوزادی از مراقبت آغوشی بهره می‌گیرند از روند تکاملی و شخصیتی مناسب‌تری در آینده برخوردار می‌شوند و به دلیل رابطه عاطفی خوبی که بین مادر و نوزاد برقرار می‌شود، بسیاری از مشکلات خلقی و رفتاری در این اشخاص کمتر خواهد بود.

نتایج طرح آزمایشی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد در بیمارستان مهدیه تهران نشان داد: مادران و کارکنان به طور کلی از اجرای این طرح رضایت داشتند. اجرا و پیگیری KMC به عملکرد صحیح و حمایت مادران، پزشکان و کارکنان درگیر بستگی دارد. اهمیت و ضرورت انجام آموزش‌های مدون و فراهم کردن امکانات مورد نیاز در این راستا امری لازم است.

هدف از تدوین این مجموعه تعیین چارچوب‌های کاری و ارایه راه‌کارهای اجرایی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد به همراه منابع، مستندات، سیاست‌ها و پیشنهادهایی است که در سطح دانشگاه برای اجرای موفق مراقبت آغوشی مورد نیاز می‌باشد.

اجرای این برنامه در سطح کشور، با بالا رفتن کیفیت مراقبت از نوزادان در بیمارستان‌ها، همراه خواهد بود. توجه به سلامت روان نوزادان، در بهبود جسمانی آنان، تأثیرات شگرفی دارد. امید است، مدیران و کارشناسان ستاد معاونت درمان دانشگاه‌ها و بیمارستان‌ها، با اراده و عزمی راسخ و بهره‌گیری از علم و تجارب خویش در استقرار پهنه این برنامه تلاش نمایند.

دکتر محمد اسماعیل مطلق

مدیرکل دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس

تولد نوزاد نارس یکی از چالش‌های مهم نظام سلامت در دنیا و ایران می‌باشد. مشکلات ناشی از مراقبت نوزادان نارس و عوارض مختلفی که بر روند تکاملی این نوزادان گذاشته می‌شود، تأثیرگذار بر شخصیت افراد، خانواده‌ها و اجتماع می‌باشد. مطالعات جدید حاکی از آن است که برقراری تماس پوست با پوست از ساعت اول تولد در بخش زایمان و تداوم و تقویت آن در بخش‌های نوزادان به خصوص بخش‌های مراقبت ویژه نوزادان، در بهبود جسمی و عاطفی نوزادان تأثیراتی چشمگیر دارد. در همین راستا اداره سلامت نوزادان بر آن شد که برنامه مراقبت آغوشی مادر و نوزاد (Kangaroo Mother Care) که پیشینه‌ای ۳۰ ساله در کشورهای مختلف دنیا را دارد، در سطح ملی نهادینه نماید. امید است اجرای این مراقبت بتواند در ارتقاء روند بهبود و تکامل نوزادان به ویژه نوزادان نارس نقش مهمی ایفاء نماید.

این مجموعه شامل ۵ فصل است

فصل اول: راهنمای بالینی مراقبت آغوشی مادر و نوزاد: در این فصل اقدامات بالینی لازم برای اجرای این نوع مراقبت به صورت استاندارد و علمی توضیح داده می‌شود.

فصل دوم: فضای فیزیکی، تجهیزات و امکانات رفاهی: در این فصل در مورد استانداردهای فضای فیزیکی، وسایل مورد نیاز و امکانات رفاهی برای مادر و خانواده او بحث می‌شود.

فصل سوم: برنامه آموزشی: در این فصل در مورد محتوا و برنامه آموزشی پزشکان و کارکنان مرتبط با مراقبت نوزاد (حامیان برنامه) بحث می‌شود و بر حمایت از پژوهش‌های مرتبط با برنامه مراقبت آغوشی در سطح دانشگاه‌ها تأکید می‌گردد.

فصل ۴: ساز و کار اجرایی: این فصل فعالیت‌های حمایتی دانشگاه‌ها در راستای استقرار صحیح برنامه را پوشش می‌دهد.

فصل ۵: پایش و ارزشیابی: این فصل به منظور اجرای صحیح فعالیت‌ها و صیانت از استانداردهای برنامه و جلوگیری از انحرافات اجرایی و تجزیه و تحلیل اطلاعات به نگارش در آمده است.

ضمائم: شامل مطالبی در مورد کمیته‌های مراقبت آغوشی مادر و نوزاد، دستورالعمل کشوری شروع تغذیه با شیر مادر در ساعت اول زندگی و فرم مراقبت آغوشی می‌باشد. امید است خوانندگان محترم با استفاده از این بسته خدمتی بتوانند اطلاعاتی مناسب در مورد استقرار صحیح این نوع مراقبت از نوزادان نارس را کسب و زمینه‌ای برای ارتقاء کیفی مراقبت از نوزادان را فراهم نمایند. اداره سلامت نوزادان آماده پذیرش هرگونه پیشنهاد و نظر در مورد اصلاح محتوای این مجموعه در آینده خواهد بود.

دکتر محمد حیدرزاده

ریس اداره سلامت نوزادان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی